

Transgeneracijski prijenos fizičkog zlostavljanja

Jagodić, Ivana

Undergraduate thesis / Završni rad

2021

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **Josip Juraj Strossmayer University of Osijek, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:142:261813>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-11-27**

FILOZOFSKI FAKULTET
SVEUČILIŠTE JOSIPA JURJA STROSSMAYERA U OSIJEKU

Repository / Repozitorij:

[FFOS-repository - Repository of the Faculty of Humanities and Social Sciences Osijek](#)

Sveučilište J. J. Strossmayera u Osijeku

Filozofski fakultet

Studij psihologije

Ivana Jagodić

Transgeneracijski prijenos fizičkog zlostavljanja

Završni rad

Mentorica: doc. dr. sc. Ivana Marčinko

Sumentor: dr. sc. Damir Marinić, predavač

Osijek, 2021.

Sveučilište J.J. Strossmayera u Osijeku

Filozofski fakultet Osijek

Odsjek za psihologiju

Studij psihologije

Ivana Jagodić

Transgeneracijski prijenos fizičkog zlostavljanja

Završni rad

Društvene znanosti, psihologija, razvojna psihologija

Mentorica: doc. dr. sc. Ivana Marčinko

Sumentor: dr. sc. Damir Marinić, predavač

Osijek, 2021.

IZJAVA

Izjavljujem s punom materijalnom i moralnom odgovornošću da sam ovaj rad samostalno napravio te da u njemu nema kopiranih ili prepisanih dijelova teksta tuđih radova, a da nisu označeni kao citati s napisanim izvorom odakle su preneseni.

Svojim vlastoručnim potpisom potvrđujem da sam suglasan da Filozofski fakultet Osijek trajno pohrani i javno objavi ovaj moj rad u internetskoj bazi završnih i diplomskih radova knjižnice Filozofskog fakulteta Osijek, knjižnice Sveučilišta Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku i Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu.

U Osijeku, datum 7. rujna 2021.

Ivan Jagodić, 0122230436

ime i prezime studenta, JMBAG

Sadržaj

Sažetak	
1. Uvod	1
2. Istraživanja transgeneracijskog prijenosa fizičkog zlostavljanja	3
2.1. <i>Vrste istraživanja transgeneracijskog prijenosa fizičkog zlostavljanja</i>	<i>3</i>
2.2. <i>Rezultati i zaključci dosadašnjih istraživanja</i>	<i>3</i>
2.3. <i>Metodološki nedostaci istraživanja</i>	<i>5</i>
3. Teorijski modeli transgeneracijskog prijenosa zlostavljanja	6
4. Vrste i mehanizmi prijenosa fizičkog zlostavljanja	8
4.1. <i>Homotipični i heterotipični prijenos zlostavljanja</i>	<i>8</i>
4.2. <i>Mehanizmi transgeneracijskog prijenosa zlostavljanja</i>	<i>9</i>
4.2.1. <i>Depresija kao mehanizam prijenosa</i>	<i>10</i>
4.2.2. <i>Teorija o socijalnom učenju</i>	<i>11</i>
4.2.3. <i>Privrženost i crte ličnosti kao mehanizmi prijenosa</i>	<i>11</i>
5. Mehanizmi prevencije i tretiranja transgeneracijskog prijenosa zlostavljanja	12
5.1. <i>Intervencije i prevencije transgeneracijskog prijenosa zlostavljanja</i>	<i>12</i>
5.2. <i>Prekid transgeneracijskog prijenosa zlostavljanja</i>	<i>13</i>
5.2.1. <i>Suočavanje kao način prekida lanca zlostavljanja</i>	<i>14</i>
6. Zaključak.....	15
7. Literatura.....	17

Sažetak

Transgeneracijski prijenos zlostavljanja najčešći je način objašnjavanja pojave zlostavljanja u obitelji, a fizičko zlostavljanje je jedno od najčešćih oblika zlostavljanja unutar obitelji, pa stoga privlači veliku pozornost istraživača. Transgeneracijski prijenos zlostavljanja odnosi se na pojavu gdje je osoba koja je bila zlostavljana u djetinjstvu od strane skrbnika, postala zlostavljač svog djeteta i prenijela zlostavljanje u sljedeću generaciju. Istraživanja pokazuju da 30-40% osoba koje su bile zlostavljane u djetinjstvu također zlostavljaju svoje dijete, no to ovisi o vrsti istraživanja te metodološkoj točnosti nacrtu istraživanja. Teorijski modeli predlažu postojanje rizičnih i zaštitnih faktora koji u interakciji mogu dovesti do pojave prijenosa zlostavljanja ili mogu prekinuti transgeneracijski prijenos zlostavljanja. Prekid lanca zlostavljanja zahtijeva pozitivno suočavanje roditelja s vlastitim iskustvima u prošlosti te socijalnu podršku i emocionalnu stabilnost. Zlostavljanje se može prenijeti na sljedeću generaciju različitim mehanizmima prijenosa, kao što su depresija, crte ličnosti i socijalno učenje od roditelja. Posljedice fizičkog zlostavljanja mogu biti kratkotrajne i dugotrajne, a neke od njih znatno utječu na psihosocijalni razvoj osobe. Iz toga razloga, važno je intervenirati i spriječiti prijenos zlostavljanja u idućoj generaciji. Intervencije i prevencije zlostavljanja obuhvaćaju psihoterapiju te rad na suočavanju i smanjenju agresije kako bi se pružili zaštitni faktori i spriječio nastavak prijenosa zlostavljanja.

Ključne riječi: fizičko zlostavljanje, transgeneracijski prijenos, rizični faktori, zaštitni faktori, mehanizmi prijenosa

1. Uvod

Tijekom 60-ih godina prošlog stoljeća, izraelski psihoanalitičari bili su među prvima koji su primijetili brojne psihološke probleme među mladima. Po njihovom mišljenju, ti su problemi uzrokovani neriješenim traumatičnim iskustvima njihovih roditelja iz holokausta (Winnik, 1968, prema Graaf, 1998). Tijekom 70-ih i 80-ih godina, nekoliko kliničkih ispitivanja na preživjelima iz holokausta i na njihovoj djeci pokazalo je da postoji „druga generacija patologije“ (Sigal i sur., 1973, prema Graaf, 1998). Sigal i Rakoff (1971, prema Daud i sur., 2005) su istraživali djecu čiji su roditelji preživjeli koncentracijske logore, s ciljem opisivanja dječje psihopatologije. Pronađeno je da kod te djece postoji više poremećaja i specifična vrsta izbjegavanja koja uključuje odvajanje od roditelja. Harkness (1991, prema Daud i sur., 2005) je proučavala odnos između posttraumatskog stresnog poremećaja i nasilja među djecom američkih veterana iz Vijetnamskog rata. Rezultati njezinih istraživanja ukazuju na to da ta djeca pate od depresije i anksioznosti, imaju nekomunikativan stil interakcije, agresivna su i hiperaktivna.

Svi navedeni nalazi doveli su do pojave koncepta transgeneracijskog prijenosa zlostavljanja, koji je u literaturi predstavljen pomoću opisa bihevioralnih i kliničkih problema kod osoba koje su preživjele holokaust (Yehuda i Lehrner, 2018). Trenutno postoje dokazi koji podupiru ideju da na potomstvo utječe izloženost roditeljskoj traumi koja se događa prije rođenja, a možda čak i prije začeca. Novija tvrdnja je da se iskustvo traume, odnosno učinak tog iskustva prenosi s jedne generacije na drugu negenetskim ili epigenetskih mehanizmima koji utječu na funkciju DNA ili na transkripciju gena (Yehuda i Lehrner, 2018). Dakle, odrasli ljudi koji su u ranom djetinjstvu doživjeli traumu pod povećanim su rizikom od prijenosa traumatičnih efekata na vlastitu djecu kroz svoje stilove privrženosti i interakcijske stilove (Fraiberg i sur., 1975, prema Isobel i sur., 2019). Trauma koja se prenosi kroz generacije, direktno ili indirektno, može rezultirati diskretnim oblikom traume poznatim kao transgeneracijski prijenos traume. Hesse i Main (2000, prema Isobel i sur., 2019) definiraju transgeneracijsku traumu kao proces u kojem roditelji svoje neriješene traume prenose na svoju djecu kroz specifične obrasce interakcije, što rezultira time da se efekti traume doživljavaju bez originalnog traumatičnog iskustva ili događaja.

Transgeneracijski prijenos zlostavljanja najpoznatija je hipoteza koja objašnjava zlostavljanje i zanemarivanje djece (Widom, 1989, prema Pećnik, 2003). Koncept transgeneracijskog prijenosa zlostavljanja obuhvaća pojavu kada izloženost zlostavljanju u djetinjstvu predstavlja rizičnost za pojavu istog ponašanja u budućnosti, kada te osobe postanu roditelji. Takvo ponašanje može se naučiti kroz vlastita iskustva, ali može i kroz promatranja nasilnog ponašanja nad sestrama i braćom ili među roditeljima (Pećnik, 2003). Međutim, kako bi se u potpunosti shvatio transgeneracijski prijenos zlostavljanja, važno je definirati zlostavljanje.

Zlostavljanje je bilo koji događaj ili serija događaja koje roditelj ili njegovatelj djeteta učini djetetu, a da nanosi bol djetetu, potencijalnu bol ili prijetnju (Leeb i sur., 2008, prema Hart i Rubia, 2012). Postoji nekoliko pristupa koji su utjecali na definiranje zlostavljanja, a to su (a) medicinsko-dijagnostički pristup koji se oslanja na fizičku ozljedu na područjima koja su se pokazala kao tipični dijelovi tijela na kojima se namjerno nanosi ozljeda, (b) pravni pristup koji zastupa da je zlostavljanje bilo koji čin koji čini štetu djetetu koja ne mora nužno biti tjelesna povreda, (c) sociološki pristup koji smatra da je zlostavljanje određeno grupama, točnije, centar za socijalnu skrb ili škola određuju što je zlostavljanje i (d) noviji pristup u kojem sama žrtva definira zlostavljanje uz svoje iskaze (McGee i sur., 1995, prema Pećnik, 2003). Fizičko zlostavljanje je kada skrbnik djeteta nanosi ozljede djetetu koje su namjerne, primjerice, udaranje rukama, štapovima ili drugim objektima, lupanje, bacanje, stvaranje opekotina, ubodi ili gušenje (Sedlak i Broadhurst, 1996, prema Hart i Rubia, 2012). Teško je procijeniti što je namjerna ozljeda, a što ne, pa je samo određivanje fizičkog zlostavljanja pristran koncept koji ovisi o procjenjivačima (Pećnik, 2003).

Sva rana zlostavljanja imaju bihevioralne posljedice uključujući nisku toleranciju na stres, anksioznost, depresiju, suicidalnost i slično (Putnam, 2003, prema Hart i Rubia, 2012). Međutim, iako je transgeneracijski prijenos zlostavljanja najpopularnije objašnjenje za pojavu zlostavljanja u obitelji, ipak je kontroverzno i privlači pažnju brojnim istraživačima kako bi se što više istražilo područje (Pećnik, 2003). Svake godine u SAD-u postoji milijun potvrđenih slučajeva zlostavljanja djeteta, od kojih se otprilike 25% njih odnosi na fizičko zlostavljanje, a oko 1000 djece umre zbog posljedica zlostavljanja (Ertem i sur., 2000). Zbog svega navedenog, vrlo je važno proučavati transgeneracijski prijenos fizičkog zlostavljanja djece kako bi se na vrijeme interveniralo i kako bi se još bolje proučio još uvijek kontroverzni koncept.

U ovome radu prvo će biti predstavljeni rezultati istraživanja o transgeneracijskom prijenosu fizičkog zlostavljanja, ali i što istraživači smatraju da su metodološki nedostaci prilikom istraživanja transgeneracijskog prijenosa te na koje se sve načine može istraživati ovaj konstrukt. Nadalje, nešto će više biti rečeno o modelima transgeneracijskog prijenosa zlostavljanja te koji su rizični, a koji zaštitni faktori za prijenos. Osim toga, поближе će se opisati koji su to mehanizmi do sada uočeni, a da objašnjavaju transgeneracijski prijenos zlostavljanja. Za sam kraj, predstaviti će se koji su načini prekidanja lanca zlostavljanja, intervencije i prevencije pojave transgeneracijskog prijenosa zlostavljanja.

2. Istraživanja transgeneracijskog prijenosa fizičkog zlostavljanja

Tijekom godina, istraživači su postavili različite hipoteze o tome kako nastaje nasilje. „Nasilje rađa nasilje“ (Widom, 1989, prema Ball, 2009) jedna je od hipoteza koja je privukla pozornost tijekom godina. Ta hipoteza sugerira da osoba koju su zlostavljali roditelji ili skrbnici dok je bila dijete, ima veću vjerojatnost da će zlostavljati vlastito dijete nego druga odrasla osoba koja nije nikada doživjela zlostavljanje. Otada različiti fizičari, povjesničari, filozofi i psiholozi pokušavaju objasniti ovo kritično pitanje (Ball, 2009).

2.1. Vrste istraživanja transgeneracijskog prijenosa fizičkog zlostavljanja

Prilikom istraživanja transgeneracijskog prijenosa fizičkog zlostavljanja, važno je znati da stope prijenosa zlostavljanja ovise i o vrsti istraživanja, a da istraživanja mogu biti retrospektivna i prospektivna. U retrospektivnim istraživanjima sudjeluju roditelji za koje se već zna da su zlostavljali svoju djecu, a tek onda se ispituje njihovo djetinjstvo i iskustvo s vlastitim roditeljima. U takvim istraživanjima rijetko kada se koriste kontrolne skupine, a većinom se dobije da je većina zlostavljača bila zlostavljana tijekom svoga djetinjstva (Egeland, 1993, prema Pećnik, 2003). Dakle, retrospektivna istraživanja često daju prevelike postotke prijenosa zlostavljanja. Najveći nedostatak retrospektivnih istraživanja je taj što uzorak čine roditelji koji su trenutno zlostavljači i vjerojatno su bili zlostavljani u djetinjstvu, no ne dobiva se informacija o roditeljima koji su u djetinjstvu zlostavljani, a trenutno pružaju odgovarajuću njegu svojoj djeci (Pećnik, 2003).

Nasuprot tome, prospektivna istraživanja obuhvaćaju praćenje osoba koja su u djetinjstvu zlostavljana kroz duži period kako bi se ispitalo njihovo ponašanje prema vlastitoj djeci. Takvih istraživanja nema puno, a Egeland (1993, prema Pećnik, 2003) smatra da takvo istraživanje još nije provedeno, točnije, nema istraživanja koje je pratilo osobe koje su zlostavljane od djetinjstva pa sve do odrasle dobi kako bi se ispitalo transgeneracijski prijenos zlostavljanja. Ipak postoje ključna istraživanja s ovim nacrtom koja pokazuju manje stope prijenosa zlostavljanja nego retrospektivna istraživanja (Pećnik, 2003). Hunter i Kilstorm (1979, prema Pećnik, 2003) proveli su prospektivno istraživanje u kojem je dobiveno da majke koje su imale emocionalno podržavajuće roditelje nisu zlostavljale svoju djecu, unatoč povećanim ostalim rizičnim faktorima za zlostavljanje djeteta. Osim toga, dobiven je i umjereni transgeneracijski prijenos roditeljskog ponašanja.

2.2. Rezultati i zaključci dosadašnjih istraživanja

Neki istraživači predložili su da težina zlostavljanja utječe na to hoće li se zlostavljanje prenijeti u iduću generaciju ili ne. U istraživanju koje je proveo Widom (1989, prema Ball, 2009) dobiveno je da osobe koje su doživjele ozbiljnija zlostavljanja kao djeca imaju manju vjerojatnost

da će zlostavljati vlastitu djecu naspram onih osoba koje su doživjele manje ozbiljna zlostavljanja. Postoji nekoliko objašnjenja za ovaj neočekivani nalaz, od kojih je najvjerojatnije to da osobe koje su doživjele teža zlostavljanja ne žele nastaviti dalje sa zlostavljanjem jer je moguće da su učili na greškama svojih roditelja. Osim toga, imenovanje određenih zlostavljanja kao ozbiljnih ili teških, a drugih kao manje teških, nije metodološki najtočnije te može dovesti do iznenađujućih rezultata. Nasuprot tome, Zaruvin i suradnici (1996, prema Pears i Capaldi, 2001) nisu pronašli povezanost težine fizičkog zlostavljanja i prijenosa zlostavljanja na iduće generacije. Međutim, u tom istraživanju nisu promatrali ozljedu tijela, već područje tijela gdje je osoba imala ozljede kao posljedice fizičkog zlostavljanja. Iz tog razloga, Milner i suradnici (1990, prema Pears i Capaldi, 2001) pronašli su više razine zlostavljanja kod osoba koje su imale ozljede kao posljedicu zlostavljanja, nego kod osoba bez ozljeda. Dakle, postoji mogućnost da nije težina zlostavljanja ključna u prijenosu fizičkog zlostavljanja, već postoji li ozljeda ili ne (Pears i Capaldi, 2001).

S obzirom na to da osoba ne mora biti fizički zlostavljana da bi se pojavio transgeneracijski prijenos zlostavljanja već je dovoljno da promatra zlostavljanje u obitelji, primjerice, među braćom i sestrama (Pećnik, 2003), Donley i Likins (2010, prema Perkins i sur., 2018) naglašavaju potrebu proučavanja nasilja među braćom i sestrama kroz više generacija. Iako su uključili samo dvije generacije, oni su proučili odnose među braćom i sestrama kod 220 individualaca kako bi se bolje razumjelo imaju li oni sudionici čiji su roditelji imali napetije odnose s braćom i sestrama isto takve odnose s vlastitom braćom i sestrama. Podaci su potvrdili ovaj obrazac ponašanja. Sudionici su doživjeli napetije odnose s braćom i sestrama ako su njihovi roditelji doživljavali napetosti u svojim odnosima s braćom i sestrama. Dakle, osim proučavanja odnosa roditelj-dijete, važno je proučavati i druge odnose unutar obitelji zbog moguće pojave transgeneracijskog prijenosa zlostavljanja.

Nadalje, prilikom proučavanja pet vrsta zlostavljanja i zanemarivanja (fizičko zlostavljanje, fizičko zanemarivanje, verbalno zlostavljanje, emocionalno i intelektualno zlostavljanje i seksualno zlostavljanje), dobiveno je da se najčešće na sljedeću generaciju prenosi verbalno zlostavljanje, a najrjeđe fizičko zanemarivanje (Ney, 1989). U istraživanju koje je proveo Kim (2009, prema Yang i sur., 2018), žrtve fizičkog zlostavljanja imaju pet puta veću šansu da fizički zlostavljaju svoju djecu nego oni koji nisu bili žrtve fizičkog zlostavljanja, a kod zanemarivanja je 2.6 puta veća šansa da će i oni jednog dana svoju djecu zanemarivati. Dakle, fizičko zlostavljanje se relativno često prenosi na sljedeće generacije, a posljedice su brojne. Zlostavljanje djeteta može dovesti do različitih kognitivnih problema kao što je loša akademska izvedba i snižene kognitivne sposobnosti u vidu poteškoća s pamćenjem i pažnjom (Pechtel i Pizzagalli, 2010, prema Hart i Rubia, 2012). Nadalje, osobe koje su u djetinjstvu doživjele fizičko

zlostavljanje doživljavaju emocionalne probleme kao što su anksioznost i depresija (Pećnik, 2003). Potvrđena je i povezanost fizičkog zlostavljanja sa suicidalnim mislima te disocijacijom (Bryant i Range, 1997, prema Pećnik, 2003). Dakle, fizičko zlostavljanje može ostaviti dugoročne posljedice na osobu.

U dosadašnjim istraživanjima, dobiveni su različiti postotci koji predstavljaju kolika je vjerojatnost da će zlostavljana osoba i sama postati zlostavljač. Widom (1989, prema Ball, 2009) je pronašao da 70% tih koji su zlostavljani kao dijete, zlostavljaju i svoju vlastitu djecu. Nasuprot tome, u drugim istraživanjima je procijenjeno da postotak iznosi 30% (Kaufman i Zigler, 1987, prema Pećnik, 2003), a Ertem i suradnici (2000, prema Bartlett i sur., 2017) zaključuju da je velik dio dokaza u istraživanjima nepotpun i metodološki neispravan te da se stope prijenosa uvelike razlikuju među različitim istraživanjima i to od 1 do 38%. Pećnik (2003) također smatra da se postotci razlikuju, ali da mogu varirati od 1 do 100%, što ponajviše ovisi o tome koje je istraživanje vrste. U prospektivnim istraživanjima postotci su niži, a variraju od 7 do 56% (Kaufman i Zigler, 1989, prema Langeland i Dijkstra, 1995). U retrospektivnim istraživanjima postoci su viši te variraju od 3 do 70% (Baartman, 1990, prema Langeland i Dijkstra, 1995). Ipak, većina autora smatra da se stope kreću između 30-40% (Pećnik, 2003). Često se događa i komorbiditet, točnije, moguće je da osoba doživljava više vrsta zlostavljanja, pa je moguć i prijenos više vrsta zlostavljanja. Međutim, istraživači još nisu sigurni kako su različite vrste zlostavljanja povezane, no postoje dokazi da je više vrsta zlostavljanja povezano s višim postotcima prijenosa (Kim, 2009, prema Ball, 2009).

2.3. *Metodološki nedostaci istraživanja*

Postojanje navedenih varijacija u tome u kojoj mjeri se prenosi zlostavljanje može se jednim dijelom objasniti metodološkim nedostacima te poteškoćama s kojima se istraživači mogu susresti. Naime, varijacije mogu reflektirati razlike u definicijama i prošlog (u djetinjstvu) i trenutnog zlostavljanja koje se koriste u istraživanjima. Neki istraživači koriste vrlo koncizne definicije zlostavljanja uključujući samo rijetke slučajeve zlostavljanja ili uzimajući u obzir samo jednu vrstu zlostavljanja (Langeland i Dijkstra, 1995), a neka istraživanja uključuju lupanje po stražnjici u definiciju zlostavljanja (Pears i Capaldi, 2001). Osim toga, rezultati dobiveni u istraživanjima ovise i o uzorku, nacrtu eksperimenta te tipovima pitanja (Langeland i Dijkstra, 1995). Većina uzoraka za ispitivanje transgeneracijskog prijenosa zlostavljanja je pristrana te visoko selekcionirana (Newcomb i Locke, 2001, prema Pećnik, 2003). Egeland i suradnici (1993, prema Pećnik, 2003) smatraju da je teško odvojiti siromaštvo i stres od utjecaja roditelja na buduće ponašanje svoga djeteta. Dakle, teško je ispitati sam transgeneracijski prijenos, a da rezultati ne

predstavljaju mnoštvo varijabli koje su u interakciji. Posljedično, ne bi se trebalo govoriti o uzročno-posljedičnom odnosu, odnosno ne bi se trebalo zaključivati da ponašanje roditelja u djetinjstvu uzrokuje buduće zlostavljačko ponašanje kod tih osoba. Može se govoriti o korelacijama sve dok se ne isključe učinci svih ostalih varijabli, što vjerojatno nije niti moguće (Widom, 1989, prema Pećnik, 2003).

Nadalje, većina istraživanja usmjerava se na majke iako su roditelji oba spola jednako često fizički zlostavljači djece (Gil, 1970, prema Langeland i Dijkstra, 1995). Postoji samo nekoliko istraživanja koja se fokusiraju specifično na očeve koji su zlostavljači, no očevi su često zanemareni u istraživanjima zbog utjecaja kulturalnih pretpostavki oko njihove uloge i odgovornosti za brigu o djetetu (Phares i Compas, 1992, prema Langeland i Dijkstra, 1995). Ipak, ne mora nužno to biti razlog zašto se češće ispituje majke. U istraživanjima koje su proveli Coohy i Braun (1997, prema Pećnik, 2003), majke koje su fizički zlostavljale svoju djecu bile su naj snažniji prediktor da će te osobe kasnije zlostavljati svoje dijete. Slično tome, Schaaf i McCanne (1998, prema Pećnik, 2003), u svom istraživanju dobivaju nalaz da su najčešći počinitelji fizičkog zlostavljanja tijekom djetinjstva majke (56,6%), dok su očevi bili znatno manje zastupljeni (26,6%). Usprkos tome, navedeni nalazi nisu dovoljan razlog da se samo ispituju majke, već je nužno u istraživanja uključiti i očeve. Većina istraživanja transgeneracijskog prijenosa zlostavljanja ispituje povezanost samo jednog roditelja (većinom majke) i jednog djeteta, većinom prvorođenca (Herzog i sur., 1992, prema Langeland i Dijkstra, 1995). Uključivanje samo majki u ispitivanje transgeneracijskog prijenosa zlostavljanja predstavlja metodološku pristranost jer nastaje problem kada se koristi isti izvještaj i za nezavisnu i za zavisnu varijablu (Knutson i Schartz, 1997, prema Pears i Capaldi, 2001). Osim toga, roditelji možda ne žele priznati da su zlostavljači jer se boje intervencije autoriteta ili ne žele priznati zbog socijalne poželjnosti. Zaključno, svi navedeni metodološki nedostaci bi se trebali uzeti u obzir kako bi se mogao izraditi što bolji nacrt istraživanja (Pećnik, 2003).

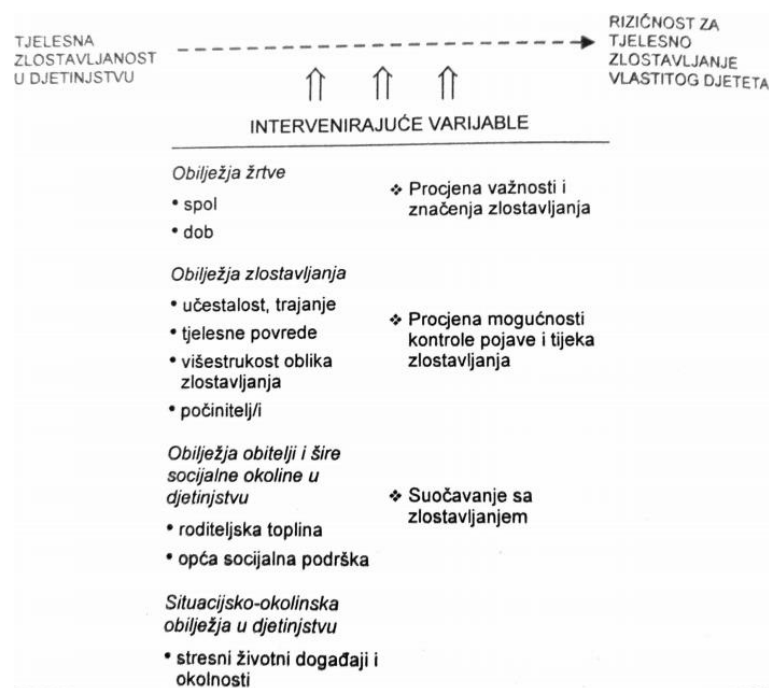
3. Teorijski modeli transgeneracijskog prijenosa zlostavljanja

Tijekom istraživanja transgeneracijskog prijenosa zlostavljanja, predloženi su modeli faktora koji mogu utjecati na povezanost roditeljske povijesti zlostavljanja i toga da su te osobe također zlostavljači. Predložen je originalni model transgeneracijskog prijenosa fizičkog zlostavljanja djece (Slika 1), a koji obuhvaća sve zaštitne i rizične faktore koji utječu na povezanost fizičkog zlostavljanja u djetinjstvu te rizičnosti za fizičko zlostavljanje u odrasloj dobi (npr. Fraser, 1997, prema Pećnik, 2003). Rizični faktori koji su naglašeni su karakteristike djeteta, obitelji i socijalnog okruženja te odnos između roditelja i djeteta (Ertem i sur., 2000). Neki rizični faktori

moгу ujedno biti i zaštitni faktor, kao što je to spol (Vogel, 1994). Prikazani model nije cjeloviti model zaštitnih i rizičnih faktora koji utječu na transgeneracijski prijenos fizičkog zlostavljanja, već prikazuje samo iskustva iz djetinjstva, a zanemaruje druge zaštitne i rizične faktore koji su prisutni i značajno mogu utjecati na to hoće li se pojaviti prijenos ili ne (Croghan i Miell, 1999, prema Pećnik, 2003). Ovaj model omogućuje stvaranje hipoteza o tome kako se odvijaju putevi utjecaja varijabli i faktora u transgeneracijskom prijenosu zlostavljanja, no trebalo bi se omogućiti isključivanje utjecaja posredujućih procesa kako bi se mogli donositi zaključci (Pećnik, 2003).

Slika 1

Prikaz modela transgeneracijskog prijenosa fizičkog zlostavljanja djece s rizičnim i zaštitnim faktorima

Napomena. Slika preuzeta iz *Međugeneracijski prijenos zlostavljanja djece* (192. str) od Pećnik, N., 2003.

Model koji obuhvaća i druge zaštitne i rizične faktore osim iskustava iz djetinjstva osmislio je Belsky (1989, prema Langeland i Dijkstra, 1995). On predlaže ekološki okvir koji promatra zlostavljanje kao rezultat nekoliko sila u sustavu četiri interaktivne razine: (a) individualna razina, (b) obiteljska razina, (c) razina zajednice te (d) kulturalna razina. Individualna razina predstavlja karakteristike roditelja, uspomene iz djetinjstva te mentalno zdravlje. Obiteljska razina odnosi se na to kako se opisuje obiteljsko okruženje, priroda bračnog odnosa i dječjeg zdravlja. Zajednica se odnosi na formalne i neformalne socijalne strukture, točnije, socijalne mreže (proširena obitelj,

susjedstvo, posao, itd.). Konačno, kulturalna razina odnosi se na socijalne stavove prema nasilju, ulogama i odgovornostima majke i oca u brizi djeteta te općenita kulturalna očekivanja. Kod ovog ekološkog modela, ključ je interakcija zaštitnih i rizičnih faktora, a te kompleksne interakcije utječu na vjerojatnost prijenosa fizičkog zlostavljanja.

Nadalje, postoji i model koji smatra da su faktori rana trudnoća, roditeljska psihopatologija te nekonzistentna disciplina koju roditelji imaju prema djeci (Pears i Capaldi, 2001). Smith (1996, prema Pears i Capaldi, 2001) je pronašao da 62% uzorka zlostavljanih tinejdžera postanu roditelji u adolescenciji, a 40% tinejdžera postanu roditelji, a da nisu zlostavljani u djetinjstvu. Uz navedene varijable, čini se da posttraumatski stresni poremećaj može biti povezan s prijenosom zlostavljanja zato što roditelji koji pate od posttraumatskog stresnog poremećaja zbog posljedica iskustava u djetinjstvu mogu imati veću šansu da će se i sami uključiti u grublje roditeljske postupke (Pears i Capaldi, 2001). Pronađeno je da korištenje alkohola može povećati šansu za prijenos zlostavljanja. Naime, ako žena zbog alkohola doživi nasilje od strane intimnog partnera, veća je vjerojatnost da će žena inicirati prijenos zlostavljanja na svoju djecu (Schafer i sur., 2004, prema Whiting i sur., 2009). Nisu pronađene razlike između muškaraca i žena u tome koliko puta su doživjeli nasilje od strane partnera, pa je jednaka vjerojatnost i za muškarca i za ženu za prijenos fizičkog zlostavljanja, pogotovo uz korištenje alkohola (Whiting i sur., 2009). Uz sve navedeno, u ovom modelu se navodi i loš socioekonomski status jer je to kontekstualni faktor koji može utjecati na druge roditeljske karakteristike kao što je psihopatologija ili loša disciplina. Dakle, loš socioekonomski status ne predviđa zlostavljanje nego ima efekte na zlostavljanje s obzirom na to da je on medijator ostalim faktorima (Whipple i Webster-Stratton, 1991, prema Pears i Capaldi, 2001).

4. Vrste i mehanizmi prijenosa fizičkog zlostavljanja

4.1. Homotipični i heterotipični prijenos zlostavljanja

Većina se istraživanja fokusira na predviđanje generalnog oblika transgeneracijskog prijenosa zlostavljanja, točnije na homotipični transgeneracijski prijenos zlostavljanja djece, no postoje dokazi i za heterotipični prijenos. Homotipični prijenos odnosi se na zlostavljanje djece koja kasnije svoju djecu zlostavljaju na isti način, dakle, prenosi se ista vrsta zlostavljanja. Kod heterotipičnog prijenosa zlostavljanja moguće je da se kod druge generacije pojave drugačiji oblici zlostavljanja od onog kojeg su te osobe doživljavale kao djeca (Yang i sur., 2018).

Kim (2009, prema Yang i sur., 2018) pronalazi dokaze u korist homotipičnog prijenosa zlostavljanja, ali njegovo istraživanje pokazuje da je puno veći rizik prijenosa fizičkog zlostavljanja nego zanemarivanja. On je u svom istraživanju dobio nalaz da ako su roditelji kao djeca bili zanemareni, veća je vjerojatnost da će i oni biti roditelji koji zanemaruju svoju djecu

nego da će biti fizički agresivni. Suprotno tomu, roditelji koji su bili fizički zlostavljani kao djeca, vjerojatnije je da će se ponašati fizički agresivni prema svojoj djeci nego da će ih zanemarivati (Bartlett i sur., 2017). Nasuprot tome, Widom i suradnici (2015, prema Yang i sur., 2018) pronašli su dokaze za heterotipični prijenos. Kod osoba koje su u djetinjstvu doživjele fizičko zlostavljanje, pronađena je povezanost sa zanemarivanjem vlastite djece, a isto tako i kod osoba koje su u djetinjstvu doživjele zanemarivanje, pronađena je povezanost s fizičkim zlostavljanjem vlastite djece. U istraživanju kojeg su proveli Yang i suradnici (2018) dobiveno je da je kod fizičkog zlostavljanja jednaka vjerojatnost za homotipični i za heterotipični prijenos zlostavljanja. No, kod zanemarivanja je veća vjerojatnost za homotipični prijenos. Savage i suradnici (2014) su u svom istraživanju također dobili da je povijest fizičkog zlostavljanja snažno povezana s učestalosti nasilja, ali povezanost nije specifična za nasilje. Osoba koja je fizički zlostavljana ne mora nužno biti nasilna prema svojoj djeci, može se pojaviti i drugi oblik zlostavljanja. Dakle, i Savage i suradnici (2014) ukazuju na heterotipični prijenos zlostavljanja. Zbog kontradiktornih rezultata, nije moguće odrediti kojim načinom se zlostavljanje prenosi među generacijama, a istraživanja pokazuju da su oba načina prijenosa zlostavljanja moguća.

4.2. *Mehanizmi transgeneracijskog prijenosa zlostavljanja*

Kako bi se saznalo hoće li osoba koja je zlostavljana postati zlostavljač, potrebno je razmotriti sve psihološke mehanizme koji bi mogli biti odgovorni za transgeneracijski prijenos. Krenuvši od zlostavljanja u djetinjstvu, moguće je da dječja psihopatologija proizlazi iz „internalizacije krivnje“ (de Graaf i Aarts, 1991, prema Graaf, 1998). To znači da kada se dijete ponaša kao loše i bezobrazno zbog projekcije koju doživljava od svojih roditelja, dijete tako pomaže roditelju da eksternalizira vlastiti unutrašnji konflikt kako bi se roditelji riješili svoje depresije, anksioznosti, ljutnje ili fizičkih smetnji (Graaf, 1998). Danieli (1998, prema Daud i sur., 2005) je opisao neke od mehanizama kako se efekti traume prenose s roditelja na djecu, a to su (a) roditeljska šutnja, (b) identifikacija, (c) pretjerano zatvaranje i (d) ponovna provedba. Naime, roditeljska šutnja se odnosi na to da članovi obitelji izbjegavaju raspravu o zlostavljanju pa djeca maštaju o tome što se zapravo dogodilo i koji su pravi događaji te žive u traumatično izmišljenom svijetu. Identifikacija se događa kada djeca traže prihvaćanje i prepoznavanje od svojih roditelja tako da izbjegavaju razgovarati o tome što se dogodilo. Janoff-Bulman (1992, prema Daud i sur., 2005) predlaže da dječji osjećaj krivnje odgovara na osjećaj krivnje kod roditelja. Vogel (1994) posebno naglašava odnose majke i kćeri, jer može doći do toga da djevojka preuzme majčina iskustva kao svoja vlastita kroz proces identifikacije između majke i kćeri. Njegov model predlaže da su kćerke majki koje su preživjele traumu ranjivije i izloženije transgeneracijskom prijenosu

roditeljske ili obiteljske traume (Vogel, 1994). Nadalje, pretjerano zatvaranje je pokušaj djeteta da zaštiti svoje roditelje tako da ostaje u tišini i potisne svoje traumatične uspomene. Ponovna provedba je pojava kod traumatiziranih roditelja koji pokušavaju ponovno testirati valjanost svog svjetonazora kojeg su stekli u posljedicama traumatskih iskustava, točnije, događa se transgeneracijski prijenos zbog ponovne provedbe (Daud i sur., 2005).

Na sličan način Ney (1989) objašnjava mehanizme u podlozi prijenosa zlostavljanja. On smatra da postoji mogućnost da ljudi ponovno kreiraju događaje ili konflikte kako bi ih riješili. Na svakoj razini funkcioniranja ljudi imaju tendenciju da si objasne svoje iskustva tako da imaju smisla. Ako je iskustvo prenapeto ili je zbog sukoba došlo do asimilacije ili akomodacije informacija, podaci su spremljeni za daljnje procesiranje. U međuvremenu, ta informacija stvara internalni lokus neriješenog konflikta te crpi energiju koja je potrebna za nastavak rasta i učinkovito funkcioniranje osobe. Prema toj hipotezi, ako ljudi ne riješe intrapsihičke konflikte, ostaju u stanju neravnoteže u kojem represija oduzima svu energiju, a s vremenom osobe shvate što im se dogodilo kroz ponovno doživljavanje događaja na sljedećoj generaciji (Ney, 1989).

4.2.1. Depresija kao mehanizam prijenosa

Sljedeći model predlaže depresiju kao mehanizam prijenosa. Naime, jedan od najčešćih poteškoća s mentalnih zdravljem kod žrtava zlostavljanja je depresija te depresivni poremećaji (Norman i sur., 2012, prema Yang i sur., 2018). Istraživanja su pokazala da roditelji koji doživljavaju depresivne simptome imaju veću šansu da će biti zlostavljači ili da će zanemarivati svoju djecu (Ben David i sur., 2015, prema Yang i sur., 2018). S obzirom na to da su iskustva zlostavljanja povezana s depresivnim simptomima, a depresivni simptomi povezani s pojavom zlostavljačkog ponašanja kod roditelja, moguće je da su depresivni simptomi mehanizam putem kojeg se događa transgeneracijski prijenos zlostavljanja (Smith i sur., 2014, prema Yang i sur., 2018). Specifično, roditeljska depresija je predložena kao mehanizam kojim bi se objasnilo zašto su roditelji koji doživljavaju zlostavljanje u djetinjstvu pod povećanim rizikom da će se ponašati zlostavljački prema svojoj djeci. Nekoliko istraživanja provjerilo je ovu mogućnost. Berlin i suradnici (2011, prema Yang i sur., 2018) nisu pronašli efekte medijacije. Zaključili su da fizičko zlostavljanje u djetinjstvu predviđa mentalne poteškoće u odrasloj dobi, ali da postojanje mentalnih poteškoća ne predviđa zlostavljanje djeteta. Nasuprot tome, Dixon i suradnici (2005, prema Yang i sur., 2018) su pronašli da roditeljska povijest mentalnih bolesti ili depresije ima efekte parcijalne medijacije u povezanosti roditeljske povijesti i fizičkog zlostavljanja. Dakle, postoje istraživanja koja i dalje istražuju postoje li efekti medijacije depresije na prijenos zlostavljanja (Yang i sur., 2018).

4.2.2. Teorija o socijalnom učenju

Postoje brojne teorije i perspektive koje se koriste kako bi se razumio prijenos zlostavljanja uključujući teoriju o socijalnom učenju (Bandura i Huston, 1961, prema Yang i sur., 2018), teoriju privrženosti (Ainsworth, 1979, prema Yang i sur., 2018) i modele traume (Gateway, 2016, prema Yang i sur., 2018). Teorija o socijalnom učenju nalaže da djeca uče kako se trebaju ponašati kroz promatranje i gledanje ponašanja ostalih, a posebice onih koji su im važni, kao što su to roditelji (Bandura, 1961, prema Yang i sur., 2018). Ova teorija bi podupirala homotipični prijenos zlostavljanja zato što sugerira da roditeljsko ponašanje reflektira ono što se naučilo dok su roditelji bili u interakciji s vlastitim skrbnicima u djetinjstvu. Primjerice, djeca koja su izložena fizičkom zlostavljanju mogu internalizirati pozitivne vrijednosti koje su povezane s korištenjem nasilja u interpersonalnim odnosima i može im nedostajati alternativa koja ne bi bila nasilna. Belsky (1993, prema Pećnik, 2003) smatra da postoji modeliranje i neposredno potkrepljivanje u sklopu socijalnog učenja, a oko toga se većina istraživača slaže. No istraživači se razlikuju po tome što smatraju da se uči. Mogu se učiti određeni stavovi i vrijednosti, ali moguće je da se uči i opći stil interpersonalnih interakcija i da se razvijaju određene crte ličnosti (Pećnik, 2003).

4.2.3. Privrženost i crte ličnosti kao mehanizmi prijenosa

U istraživanjima se primijetilo da djeca koja su zlostavljana imaju poteškoća s emocionalnom regulacijom, agresijom i empatijom (Belsky, 1993, prema Pećnik, 2003). Može se pretpostaviti da zlostavljanje u djetinjstvu dovodi do razvoja hostile ličnosti što može biti uzrok kasnijeg zlostavljanja svoje djece (Pećnik, 2003). Teorija privrženosti nadovezuje se na utjecaj ličnosti. Naime, Bowlby (1980, prema Pećnik, 2003) smatra da je privrženost skrbnika i djeteta u ranoj dobi prototip za kasnije odnose. Iz tog razloga djeca koja su zlostavljana imaju poteškoće u izgradnji i održavanju odnosa s ostalim bliskim osobama i vršnjacima. Ne prenosi se samo nasilje s generacije na generaciju, nego i odnos s osobom koja se skrbi o djetetu i općenito način na koji se percipira skrb i briga o djetetu. Kada je Stroufe (1983, prema Pećnik, 2003) ispitao djecu u vrtiću, primijetio je da djeca imaju odnose sa svojim odgajateljicama iste kakve imaju i s primarnim odgajateljima. Dijete koje je zlostavljano, ponaša se odbacujuće, nije na raspolaganju, a to može imati negativne posljedice na razvoj djece. U Hrvatskoj je Buljan Flander (2001, prema Pećnik, 2003) provela istraživanja o privrženosti kao mehanizmu zlostavljanja. Rezultati su pokazali da se transgeneracijski prijenos zlostavljanja može objasniti pomoću radnih modela koje ima osoba koja je zlostavljana i koja prenosi zlostavljanje na sljedeću generaciju. Naime, Buljan Flander (2001, prema Pećnik, 2003) smatra da se ne ponavljaju ponašanja koja su naučena u djetinjstvu, nego da osoba ima određene obrasce privrženosti i radne modele koji joj oblikuju

ponašanje, a na taj način se prenosi zlostavljanje. Nadalje, modeli traume mogu objasniti prijenos tako da izlaganje djeteta zlostavljanju može ometati normativni psihološki razvoj za vrijeme djetinjstva i rezultirati iskustvima većih negativnih emocija kroz život, kao i smanjenog kapaciteta da se reguliraju negativne emocije (Smith i sur., 2014, prema Yang i sur., 2018). Trauma može objasniti mehanizme u podlozi prijenosa, jer roditelji izloženi traumi imaju veći potencijal da će zlostavljati vlastitu djecu zbog većih negativnih afekata i manje emocionalne regulacije. Zaključno, transgeneracijski prijenos obuhvaća i stil interpersonalne interakcije, socijalnu (ne)kompetentnost te socijalno okruženje (Pećnik, 2003).

5. Mehanizmi prevencije i tretiranja transgeneracijskog prijenosa zlostavljanja

5.1. Intervencije i prevencije transgeneracijskog prijenosa zlostavljanja

Konceptualizacija transgeneracijskog prijenosa fizičkog zlostavljanja kao nešto što se može prenijeti među ljudima u svom originalnom ili deriviranom obliku, stvara priliku da se razmisli o mehanizmima intervencije kako bi se smanjio utjecaj i prijenos kroz generacije. Jednom kada se trauma prenese, postoje posljedice i individualni efekti, kao i sve psihološke i interpersonalno razvijene traume, uključujući ranjivost da se prenese trauma u daljnjim generacijama (Schwerdtfeger i Goff, 2007, prema Isobel i sur., 2019). Važno je intervenirati čim dijete doživi fizičko zlostavljanje. Psihološki pristupi su usmjereni na (a) vještine roditelja u smislu kontroliranja agresivnosti i suočavanja, (b) socijalne vještine te (c) interakcije roditelj-dijete i interakcije čitave obitelji (Pećnik, 2003). Wolfe i Krupka (1992, prema Pećnik, 2003) smatraju da se treba razvijati pozitivan odnos između roditelja i djeteta te da bi se trebale poboljšati vještine koje posjeduju roditelji kako bi se učinkovito tretiralo tjelesno zlostavljanje djece.

Najučinkovitiji način intervencije transgeneracijskog prijenosa traume je sprječavanje da se trauma pojedinca prenese na njegovo potomstvo. To uključuje rad na identifikaciji i nošenju s efektima traume kod roditelja. Postoji puno načina kako se može liječiti trauma kod odraslih osoba, uključujući kognitivno-bihevioralnu terapiju, bihevioralnu terapiju, mindfulness, art terapiju, jogu i slično (Bartlett i sur., 2017). Jednom kada se identificira prijenos, važno je razumjeti kako najbolje intervenirati kod obitelji koje doživljavaju drugu generaciju zlostavljanja. Većinom ih se šalje na edukacijsko treniranje, ali je važna i financijska podrška jer je financijska nestabilnost jedan od medijatora prijenosa zlostavljanja (Yang i sur., 2018). Osim toga, vrlo je važno omogućiti i socijalnu podršku kako bi se spriječio transgeneracijski prijenos zlostavljanja jer je to jedan od najvažnijih zaštitnih faktora (Pećnik, 2003). U istraživanju kojeg su proveli Yang i suradnici (2018) predloženo je da procjena i tretiranje majčine depresije može smanjiti prijenos fizičkog zlostavljanja. Važno je rano praćenje, a idealno bi bilo prenatalno praćenje majki kako bi se

preveniralo zlostavljanje za vrijeme ranjivog razdoblja dojenaštva i ranog djetinjstva kada se dječji mozak razvija vrlo ubrzano (Bartlett i sur., 2017).

Postoje dokazi da psihoterapija za roditelje smanjuje prijenos zlostavljanja (Solomon i Asberg, 2012, prema Yang i sur., 2018) i da može omesti lanac prijenosa zlostavljanja (Langeland i Dijkstra, 1995). Kao što je već rečeno, postoje dokazi koji ukazuju na to da prekidanje lanca zlostavljanja može zahtijevati svjesnost o prethodnim zlostavljanjima, stoga nije iznenađujuće da terapijska intervencija može pružiti zaštitne faktore (Pianta i sur., 1989, prema Langeland i Dijkstra, 1995). Uz navedeno, u istraživanju koje su proveli Whiting i suradnici (2009) pronađeno je malo dokaza o transgeneracijskom prijenosu fizičkog zlostavljanja. Autori smatraju da je edukacija javnosti o fizičkom zlostavljanju ostavila učinak na ljude, ako ne za smanjenje fizičkog zlostavljanja, onda barem na to da prijave fizičko zlostavljanje ako ga doživljavaju ili uočavaju u svojoj okolini. Također, autori su uočili da postoji trend smanjenja broja fizičkog zlostavljanja u statistici SAD-a. Raste prepoznavanje implikacija i prevencije traume, pa tako postoji i veći broj istraživanja intervencije traume kako kod odraslih tako i kod djece, korištenjem različitih pristupa. No, ograničena su istraživanja koja se odnose specifično na intervenciju transgeneracijskog prijenosa traume. Postoji važna potreba za povećanjem razumijevanja što bi bilo efektivno u ovom području (Isobel i sur., 2019).

Svrha intervencije transgeneracijskog prijenosa zlostavljanja uključuje rad s djecom i odraslima, a cilj je poboljšati psihosocijalnu dobrobit osoba koje doživljavaju zlostavljanje. Kako bi se poboljšala psihosocijalna dobrobit, važno je obratiti pozornost na kratkotrajne i dugotrajne posljedice zlostavljanja, što uključuje i posljedice na dijete u idućoj generaciji. Važno je pravovremeno intervenirati, odnosno prije nego što se pojavi zlostavljanje u idućoj generaciji, a to se može postići uz rad s roditeljima na njihovom odnosu, na smanjenju fizičke agresije, pružanjem socijalne podrške i radom na suočavanju s prošlim iskustvima. Transgeneracijski prijenos zlostavljanja ne uključuje samo psihološku intervenciju, nego suradnju različitih profesija i grana na svim razinama kako bi se interveniralo na svim varijablama koje su medijatori u prijenosu zlostavljanja, poput siromaštva, nedovoljnog obrazovanja i slično. Uz sve navedeno, važno je obratiti pozornost na specifičnost svakog slučaja transgeneracijskog prijenosa fizičkog zlostavljanja zbog različitih osobina ličnosti, znanja i vještina osoba uključenih u proces intervencije i prevencije. Iako je intervencija i tretiranje transgeneracijskog prijenosa zlostavljanja vrlo težak i zahtjevan posao koji traži stručnost i strpljenje, rezultati pokazuju da se lanac zlostavljanja može prekinuti, što ohrabruje i motivira sve osobe uključene u ovaj proces da nastave s radom i pomognu u smanjenju pojavnosti ovog koncepta (Pećnik, 2003)

5.2. *Prekid transgeneracijskog prijenosa zlostavljanja*

U novijim istraživanjima otkriveno je da postoje zajednička obilježja kod roditelja koji su prekinuli lanac zlostavljanja (Pećnik, 2003). Hunter i Kilstrom (1979, prema Pećnik, 2003) ukazuju na to da roditelji koji nisu nastavili lanac zlostavljanja i nisu zlostavljali svoju djecu, imaju veću socijalnu podršku, djeca su im zdravija i imaju sigurnije osjećaje oko rođenja djeteta naspram onih koji nastavljaju lanac zlostavljanja. Egeland i suradnici (1988, prema Pećnik, 2003) su proučavali majke koje su prekinule lanac zlostavljanja i majke koje nisu prekinule lanac zlostavljanja. One majke koje su prekinule lanac zlostavljanja imale su zajednička obilježja, a to su (a) emocionalna podrška za vrijeme djetinjstva od barem jednog skrbnika, (b) točna sjećanja na djetinjstvo i svjesnost da su im roditelji zlostavljači, (c) korištenje psihoterapije za vrijeme adolescencije ili mlade odrasle dobi, (d) stabilna i dugotrajna veza s trenutnim mužem/partnerom, (e) uz muža/partnera, mogle su računati i na ostale emocionalne podrške od strane prijatelja i poznanika, (f) niska razina stresa, (g) niža vrijednost depresije i tjeskobe, (h) viši iznosi koeficijenta inteligencije i (i) testovima su pokazale veće razine emocionalne stabilnosti. Slične rezultate dobili su Milan i suradnici (2004, prema Bartlett i sur., 2017) koji naglašavaju da su podupirući odnosi, uključujući romantične partnere ili terapeuta, važan dio prekida lanca zlostavljanja.

Nadalje, navodi se da je i razlika između roditelja koji prekinu lanac zlostavljanja i onih koji ne prekinu u tome što su oni roditelji koji su prekinuli ciklus imali manju vjerojatnost da su zlostavljani od oba roditelja i/ili ostalih skrbnika (Herrenkohl i sur., 1983, prema Langeland i Dijkstra, 1995). U istraživanju koje je proveo Rutter (1989, prema Langeland i Dijkstra, 1995), oni koji su doživjeli manje rijetke i manje trajne oblike zlostavljanja te imali podršku od jednog roditelja ili rođaka za vrijeme odrastanja, imaju veću šansu da će prekinuti lanac. Kako bi se prekinuo lanac, potrebna je procjena stavova i vrijednosti vlastitih roditelja. Oni koji su uspjeli priznati što su im roditelji napravili i koji su bili otvoreno ljuti i uznemireni oko tog saznanja, vjerojatnije će prekinuti lanac i neće zlostavljati svoju djecu, za razliku od onih roditelja koji poriču ono što se dogodilo ili idealiziraju slike svojih zlostavljajućih roditelja (Trickett i Susman, 1989, prema Langeland i Dijkstra, 1995). Iz tog razloga, za prekid lanca zlostavljanja vrlo je važno suočavanje.

5.2.1. *Suočavanje kao način prekida lanca zlostavljanja*

Prema Egelandu i suradnicima (1988, prema Pećnik, 2003), majke koje nisu prekinule lanac zlostavljanja su zaboravile i potisnule taj dio sjećanja, umjesto da ih uklope s ostalim sjećanjima i da i to iskustvo bude dio njihovog viđenja sebe. Neke od njih imaju idealnu sliku

svojih roditelja i opisuju svoja iskustva i sjećanje na djetinjstvo kao potpuno normalno i dobro. Nasuprot tome, neke majke se ne sjećaju uspomena iz djetinjstva, a sjećanje na zlostavljanje im je nejasno i nepotpuno. Ovi rezultati mogu ukazivati na suočavanje fragmentizacijom i disocijacijom.

Fragmentizacija je proces u kojem se uspomena i slika na roditelja dijeli na dio koji je dobar i koji se idealizira te na dio koji je loš i koji se potisne (Herman, 1992, prema Pećnik, 2003). Osobe koje su se suočile fragmentizacijom većinom ne prekidaju lanac zlostavljanja jer ne vide nikakvu povezanost između svog trenutnog ponašanja i svoje prošlosti. Njihova sjećanja na zlostavljanje su se iskazivala kroz ponašanje prema vlastitoj djeci. Nasuprot tome, Main i Goldwyn (1984, prema Pećnik, 2003) ukazuju da kod žena koje su svoje majke percipirale kao odbacujuće, a djetinjstvo kao loše iskustvo, prekidale su prijenos zlostavljanja. Majke koje su se suočavale disocijacijom nastavljale su lanac jer se nisu na uspjele suočiti sa svojim djetinjstvom na način koji je opisan, točnije, poricale su iskustvo zlostavljanja i pokušavale ga zaboraviti. Slične rezultate dobili su Runtz i Schallow (1997, prema Pećnik, 2003) koji su ukazali na to da načini suočavanja s tjelesnim zlostavljanjem mogu biti ili negativni ili pozitivni. Negativni načini suočavanja bili su izbjegavajući, a pozitivni su ekspresivno-kognitivne strategije (Pećnik, 2003). Pozitivni načini suočavanja sa zlostavljanjem povezani su s većom razinom samopoštovanja i s manje psihijatrijskih poteškoća, a negativni načini suočavanja s lošijim prilagođavanjem socijalnoj okolini (Pećnik, 2003).

Zaključno, važno je da osobe koje su doživjele zlostavljanje razumiju što se dogodilo, kako i zašto se pojavilo zanemarivanje ili zlostavljanje i tako mogu zaustaviti lanac prijenosa zlostavljanja. Osobe bi trebale pomoću terapije ponovno donijeti zlostavljanje u fokus kako bi se naglasila kritična obilježja iskustva, kako bi se naglasile emocije i kako bi se zlostavljanje uklopilo o sliku o sebi te kako bi imale priliku na pozitivan način suočiti se s doživljenom traumom (Ney, 1989).

6. Zaključak

Pojam transgeneracijskog prijenosa zlostavljanja najviše je korišten način objašnjavanja pojave zlostavljanja unutar obitelji, a posebno fizičkog zlostavljanja. Postoje mnogobrojni mehanizmi koji objašnjavaju načine prijenosa fizičkog zlostavljanja, uključujući socijalne teorije, mehanizme privrženosti te modele traume. Istraživanja transgeneracijskog prijenosa fizičkog zlostavljanja i općenito zlostavljanja i dalje su kontradiktorna, pa sukladno tomu, stope prijenosa zlostavljanja i točni mehanizmi i načini prijenosa ostaju nedovoljno istraženi. Zaključno, s kliničke perspektive, djeca traumatiziranih roditelja predstavljaju izazov socijalnim radnicima, psihijatrima, psiholozima i učiteljima. Te osobe trebaju biti svjesne mogućeg prijenosa

roditeljskog traumatičnog iskustva na sljedeću generaciju te trebaju razviti metode liječenja djece od žrtava zlostavljanja (Daud i sur., 2005). U zadnje vrijeme, više nije sporno postojanje efekata transgeneracijskog prijenosa traume, već raste prepoznavanje univerzalnosti ovog problema (Yehuda i Lehrner, 2018). U ovom radu navedeni su različiti nalazi istraživanja koji ukazuju da zlostavljanje u djetinjstvu predstavlja rizični faktor za buduće zlostavljačko ponašanje unatoč postojanju varijabiliteta. Ti nalazi mogu pomoći u radu s djecom i odraslima koji su doživjeli zlostavljanje kako bi im se pomoglo u njihovom razvoju i psihosocijalnom funkcioniranju (Pećnik, 2003). Osim toga, intervencije koje su spomenute u ovom radu znatno pomažu u sprječavanju nastavljanja prijenosa zlostavljanja, ali i podupiru značaj rada s djecom koja su zlostavljana te s odraslima na različite načine (Pećnik, 2003).

Konačno, kako bi se što bolje riješio problem transgeneracijskog prijenosa zlostavljanja, potrebno je poboljšati odnos praktičnog i znanstvenog dijela proučavanja u ovom području. Praktični dio predstavlja osobe u bliskom kontaktu sa žrtvama zlostavljanja ili zlostavljačima, a znanstveni dio predstavlja istraživače koji se bave proučavanjem zlostavljanja i prijenosa te kako ga se može riješiti. Potrebno je razvijati interdisciplinarnе projekte i pristupe kako bi se što bolje razvijao odnos između istraživača i onih koji te rezultate upotrebljavaju u praksi (Pećnik, 2003).

7. Literatura

- Ball, J. D. (2009). Intergenerational transmission of abuse of incarcerated fathers: A study of the measurement of abuse. *Journal of Family Issues*, 30(3), 371-390.
<https://doi.org/10.1177/0192513X08326327>
- Bartlett, J. D., Kotake, C., Fauth, R. i Easterbrooks, M. A. (2017). Intergenerational transmission of child abuse and neglect: Do maltreatment type, perpetrator, and substantiation status matter?. *Child abuse & neglect*, 63, 84-94. <https://doi.org/10.1016/j.chiabu.2016.11.021>
- Daud, A., Skoglund, E. i Rydelius, P. A. (2005). Children in families of torture victims: Transgenerational transmission of parents' traumatic experiences to their children. *International Journal of Social Welfare*, 14(1), 23-32. <https://doi.org/10.1111/j.1468-2397.2005.00336.x>
- Ertem, I. O., Leventhal, J. M. i Dobbs, S. (2000). Intergenerational continuity of child physical abuse: How good is the evidence?. *The Lancet*, 356(9232), 814-819.
[https://doi.org/10.1016/S0140-6736\(00\)02656-8](https://doi.org/10.1016/S0140-6736(00)02656-8)
- Graaf, T. K. (1998). A Family Therapeutic Approach to Transgenerational Traumatization. *Family Process*, 37(2), 233-243. <https://doi.org/10.1111/j.1545-5300.1998.00233.x>
- Hart, H. i Rubia, K. (2012). Neuroimaging of child abuse: a critical review. *Frontiers in human neuroscience*, 6(52), 1-24. <https://doi.org/10.3389/fnhum.2012.00052>
- Isobel, S., Goodyear, M., Furness, T. i Foster, K. (2019). Preventing intergenerational trauma transmission: A critical interpretive synthesis. *Journal of clinical nursing*, 28(7-8), 1100-1113. <https://doi.org/10.1111/jocn.14735>
- Langeland, W. i Dijkstra, S. (1995). Breaking the intergenerational transmission of child abuse: Beyond the mother-child relationship. *Child abuse review*, 4(1), 4-13.
<https://doi.org/10.1002/car.2380040104>
- Ney, P. G. (1989). Child mistreatment: possible reasons for its transgenerational transmission. *The Canadian Journal of Psychiatry*, 34(6), 594-601.
<https://doi.org/10.1177/070674378903400619>
- Pears, K. C. i Capaldi, D. M. (2001). Intergenerational transmission of abuse: A two-generational prospective study of an at-risk sample. *Child abuse & neglect*, 25(11), 1439-1461.
[https://doi.org/10.1016/S0145-2134\(01\)00286-1](https://doi.org/10.1016/S0145-2134(01)00286-1)
- Pećnik, N. (2003). *Međugeneracijski prijenos zlostavljanja djece*. Zagreb: Naklada Slap.
- Perkins, N. H., Spira, M. i Key, J. E. (2018). Intergenerational transmission of physical and emotional sibling violence: A potential connection to elder abuse. *Families in Society*, 99(3), 256-268. <https://doi.org/10.1177/1044389418782429>

- Savage, J., Palmer, J. E. i Martin, A. B. (2014). Intergenerational transmission: Physical abuse and violent vs. nonviolent criminal outcomes. *Journal of Family Violence*, 29(7), 739-748. <https://doi.org/10.1007/s10896-014-9629-y>
- Vogel, M. L. (1994). Gender as a factor in the transgenerational transmission of trauma. *Women & therapy*, 15(2), 35-47. https://doi.org/10.1300/J015v15n02_04
- Whiting, J. B., Simmons, L. A., Havens, J. R., Smith, D. B. i Oka, M. (2009). Intergenerational transmission of violence: The influence of self-appraisals, mental disorders and substance abuse. *Journal of Family Violence*, 24(8), 639-648. <https://doi.org/10.1007/s10896-009-9262-3>
- Widom, C. S., Czaja, S. J. i DuMont, K. A. (2015). Intergenerational transmission of child abuse and neglect: Real or detection bias?. *Science*, 347(6229), 1480-1485. DOI: 10.1126/science.1259917
- Yang, M. Y., Font, S. A., Ketchum, M. i Kim, Y. K. (2018). Intergenerational transmission of child abuse and neglect: Effects of maltreatment type and depressive symptoms. *Children and Youth Services Review*, 91, 364-371. <https://doi.org/10.1016/j.childyouth.2018.06.036>
- Yehuda, R. i Lehrner, A. (2018). Intergenerational transmission of trauma effects: putative role of epigenetic mechanisms. *World Psychiatry*, 17(3), 243-257. <https://doi.org/10.1002/wps.20568>